

वि

वि

२

+

३

अनिकं तं भर्त्सनादिना कोऽयं प्रजनयन् निमित्तकृत् सोऽपि धातक इत्याह विष्णुः आकुं हस्तादितो वापि धने को प्रयोजितः य
 मुदिश्व त्वजेत्याणां त माङ्गुर्ब्रह्म धातकमिति तत्र साक्षात्कर्त्तृपेक्षया नुग्राहकस्या लो दोषः तस्मात्प्रयोजनस्य तस्माद
 नमंतः तस्मान्निमित्तकर्तुः प्रायश्चित्त अनुग्राहकस्या लो प्रायश्चित्ततः प्रयोजकतद्वत् यत्तु उन्मादादिना रपराधन्येव के
 चिदुदिश्व प्राणन्यरित्यजति तत्रे त्थं स्मर्यते अकारणतयः कश्चिद्विजः प्राणन्यरित्यजेत् तस्यैव तत्र दोषः स्यान्न तयं
 परिकीर्त्तयेदिति तथा यत्र आकुं हस्तादितो वेति प्रागुल्य विषये मरणदर्शने वधनदानादिना संतोषितः स न उच्चैः प्रावयि
 ति नोक्ता शकस्यापराध इति तत्रापि दोष इत्याह विष्णुः उदिश्व कुपितो हत्वा तोषितः आवयेत्पुनः तस्मिन्मृते न दोषो सि
 द्वयोरुच्छ्रावणे कृत इति हत्वेति आत्मना मेव खडादिना प्रहृत्येत्यर्थः तथापरोपकारार्थं प्रवृत्तस्य कश्चिद्वचना दोषाभा
 वः यथा हसं वतः वंधने गोचिकित्सा र्थे गृहगर्भविषयो घमे यत्ने कृते विपत्तिश्चेत्प्रायश्चित्तं न विद्यते औषधं च ह माहारं
 ददको ब्राह्मणे भुच दीयमाने विपत्तिः स्थान सपापेन लिप्यते दाहयेदक्षिराभेद प्रयत्ने रुपकुर्वताम् प्राणसंज्ञा ए सिद्ध
 र्थं प्रायश्चित्तं न विद्यत इति एतच्च दाननिष्ठुणा भिषगविषयकं इतरमिष उ. मिथ्याचारतो दोषस्य दूर्ध्वितत्वात् इति म
 लापातकस्वरूप निरूपणं अथ ब्रह्म हत्या प्रायश्चित्तं मूले ब्रह्म हत्या दशो व्दानि ककुं कुर्यात्तत्र चरन् चातर्वर्ण्य
 चरेद्भिर्होतव्या पार्व्या ययन्सदा ब्रह्मचर्यादिव्रतयुक्तः प्राजापत्यं कं च्छे म ह्याधिक शतत्रयं चरित्वा शुद्ध इति क
 लिता र्थः मनुः ब्रह्म हत्या दशसमांकुदी कृत्वा वने वसेत् तत्र ब्रह्म कपाल नीत्वा भिक्षां चरेत् तच्च कपालं स्वया
 पादित ब्राह्मणं वग्राह्यं तथा च शांता तपः ब्राह्मणं ध्यातयित्वा तस्यैव शिरः कपालं मादायेति तदहोमेव न्यस्त निवास

प्रा० २०
३

नचैतानि ज्ञात्वा एव परित्रादीनि द्वादशावर्षिकेन तस्य फलकानि स्वतंत्राण्येव न चंगा नीतिभूमितयं द्वादशवर्षं मुदिं प्राप्तेत्यं
तरावामोचयित्वा गवां द्वादशानां परित्राणां सगुणवाश्रमेधावभयस्नानाद्वा पूजेभवतीति शंखस्मरणेनांगवधारणान्न 'अ
तांतराणि मनुराह लक्ष्यं शस्त्रभृतावास्थादिदुष्यामिच्छयात्मनः प्रास्येदात्मानमनोवासमिहेत्रिरवाकशिराः व्योसवा
श्रमेधेस्वर्जितामोसवेनवाग्प्रमिजिहि प्रमिज्जावाग्निहताग्निहतापिवा ज्ञयन्वान्यतमंदेवं योजनानां शतं जनेन स
हत्यापमोदायमितभुक् निघतेन्द्रियः सर्वस्ववावेदविदेज्जातुण्येषपादयेत् धनं हि जीवनीपालं गृहं वासपरिच्छदम्
हविषाभुग्वानुसरेत्यमिह्यतः सरस्वतीम् जपेकानियताहारः शिबुत्वेवेदसंहितामिति अथार्थः शिबुत्वं ब्रह्मवधपाप
हयाद्यैर्मयं लक्ष्माभूत इति ज्ञाननां अनुविद्याविदोऽसौ ल्यपालं स्थानं ननु राज्ञावलात्कारयितव्यः इदेवाश्रमेधनं ब्रह्म
यविषयं तथा श्रविमेधं च विप्रुदये दद्यात् इदेव प्राप्तिस्तोम्येनांति ज्ञातिप्रसन्नानां स्त्रीणां मासावधिं स्मृतः
श्रुत्य जप्रसन्नानां हिवतुः सडिति ज्ञात्वा एव धेवचभविष्यात्तरे लक्ष्यं शस्त्रभृतावास्थादिदुष्यामिच्छयात्मनः प्रास्येदात्मान
मनोवासमिहेत्रिरवाकशिराः यजेत वाश्रमेधेन ब्रह्मया ब्रह्मयामकः प्रायश्चित्तत्रयं त्यजेत् तत्तत्रियस्य प्रकीर्तितं ब्रह्म
यानिर्गुणधीरो ज्ञात्वा एवेदपारमं नित्यका मनोवीरलक्ष्यं शस्त्रभृताभवेत् गृहस्थाक्ता निपाया निकुर्वत्याश्रमिणाय
दि शौचच्छाधनं कुर्यात् रवाग्निर्देहनात् शौचवद्यथा ब्रह्मचारिणां हि गुणं वनस्थानां त्रिगुणं यतीनां चतुर्गुणं
तथा प्रायश्चित्तमपीत्यर्थः ब्रह्मचारिणश्च प्रायश्चित्तादेरुपपन्नोऽशवर्षा दूर्ध्वमेव श्रवणं कृत्वा होवाप्यनवोऽशः प्रायश्चित्ता
र्हं महतीति प्रागदाह तव चनेनार्थस्यैव लाभादिनिषिद्धाने श्रवणं तवः श्रवणपूर्वादाह तव चनेन स्य ब्रह्मचारिबुद्ध
धावकाशतया कथं वा धकता स्मादिह केन किं परिभाषनीयं एवं च वर्तकमेण विप्रायश्चित्ताधिनमहां शिरा वर्येण

निस्त्रीणामशेषेष्वपि पाश्र्वात् नचा० अर्वाकतुहादशादृष्टीते रूईमेववा अर्हमेवभवेत्संस्तुरीयंतत्रेकावितामिति अत्र
 पनीतस्यपादमेवप्रायश्चित्तं स्त्रीणामर्हप्रदातयं वदानंरोगिणं तथा कादोवालेषुदातयः सर्वपापेष्वयंविधिरिति विसृ
 स्मरणान्न तत्रकर्तुःप्रतिविधिमाह यमः अपूर्वैकादशस्यचतुर्वर्षाधिकस्यच प्रायश्चित्तवरेन्मातापुत्रोवाप्यस्यवांधवाः
 इति बालतरेषुपादादपिपूज्यंकल्पमितिमाधवः अतोबालतरस्यास्यनायराधोनपातकं राजदण्डेननतस्यास्ति प्रायश्चित्तंन
 चित्त इति यमवचनमपि प्रायश्चित्तस्यापरंन पुनः सर्वात्मना तदभावपरमित्याहुः यत्पुनर्मध्यमांगिरोवचनं गवां सह
 श्रंविधियस्यात्रेभ्यः प्रतिपादयेत् अत्रापिचिमुद्येतसर्वपापेभ्यरावचेति तद्विगुणं सवनस्येतन्नाह एवमदिशेत्तदेव
 तहावविहिततद्विगुणंनानावरणैः शक्नुवोध्यम् प्रायश्चित्तस्यातिगदत्वात् अहमपि शंखवचनं समाप्य हादशसंवत्सरा
 नष्टद्वीन सार्हसंवत्सरंच व्रतान्यादिशेत् तेषामतो गेसह श्रंतर्हंन स्यार्हमर्हं च दद्यात्सर्वपापार्णानोमानपूर्वले
 ति हादशवार्षिकगेसहश्रयोः समुच्चयविधिपरंतदाचार्यादिहननविषयंदुष्टं तथाचदत्तः सममब्राह्मणेदानेदि
 गुणं ब्राह्मणकवे प्राचार्ये शतसहश्रं सो दार्ये दत्तमहयं समादिगुण साहश्रमानं प्रकल्प्यते दानेफलविशेषः साहिंसावां
 नददेवहि नन्वेवंवचनानंतरं साहितेनोदाहृदाहृत्यवां व्यवस्थाप्यते सास्तनाम यत्रतुविनैवचनं यवस्याकल्पने
 साकपंश्रदेयेति येनैवं स्मृतिकारैरेव कल्पनीयताभिधानात् तथाचदेवलः नातिशयगुणपेक्षं सक दुहितुन
 या अनुबंधादिविज्ञायप्रायश्चित्तं प्रकल्पयेदिति उक्तस्य हादशवार्षिकस्यनैमित्तिकान्समाप्नोवधीनाह याज्ञवल्कः ब्रह्म
 णपरित्राणां ब्रह्मां हादशकस्यवा तथाश्रमेधावभयस्त्राणां द्वाश्रुदिमाप्रुयान् दीर्घतीज्र मपमस्तब्राह्मणं गामयापिवा हे
 ष्ठापथिनिराक्रांतंकृत्वा ब्राह्मणहा श्रुचिः प्राणीयविप्रसर्वसंहतंश्रान्तिनराववा तन्निमित्तं ततः शस्त्रे जीस्त्रपिनदृष्टानि

२०
८

२०२०
४

याप्रत्नारोवैश्यायाहावित्येवं यथाहर्तयान्वयः यदावैश्याजर्मणातीवर्तयान्वापादयति तदाकिंचिदेवंतच्चलंचर्मकोशं १३ यात ब्राह्मणः
 प्रतिपादयेत् तत्रियायावत्सर्वे श्यावद्ये सन्तः प्रदायामाविकंचे श्यावत्वा दद्यात्तलन २३ त्रिगिरस्मरणान्न यदा पुनः तत्रियादिभिः प्रा
 तिलायेनायभिरितोया पादयति तदा गोयध प्रायश्चित्तानियथा हं याज्यानि ईषद्वा मिवादि ब्राह्मणायदिव धेविशेषमाह अत्र दुस्यं
 स्त्रियं हत्वा प्रदत्त्वा ज्ञानं चरेत् तत्वा ज्ञानं चास्मासिकं कुर्वीत दशवाद्ये नृदं धानकामतः प्रदावधेनूयवातक साधारण प्राये ० मासं प
 च्चगयाशनं यदा कामतो ब्राह्मणीयापादयति तदा दशमासिकं तत्रियादीनां त्वकामतो यापादने त्रेमासिकं वैश्यायाः प्रकामतो
 यापादने सार्धं मासं सार्धं विशान्यहः प्रदायाः यथा प्रचेताः प्रननु मन्ती ब्राह्मणी हत्वा दद्यात् तत्रियां हत्वा यामासान्मा
 सत्रयं सार्धं मासं ये त्रियत्रुहारीतेन यदुर्घाणि राजने प्राकृतं ब्रह्मचर्यं त्रीणि वेप्रे सार्धं प्रददति प्रतिपद्ये २२ त्रियवद्वाह्य
 णीषु वैश्यवत् तत्रियाया ० प्रदवद् वैश्यायां चास्मासमित्युक्तं तत्कर्मसाधनत्वादिगुणयोगिनीनां कामतो यापादने इष्टं य
 कामतस्त ददं कल्पं इति स्त्रीवध प्रायश्चित्तम् अथ सुरापान प्रायश्चित्तम् सुरापस्तु सुरांत प्रामान्यं वा पितृया विधे विवे
 त्त्यापमाहायक एभुग्याक मेवतु प्रष्टादं वा चरेत्क खं पवित्राणि जपेत्सदा पुण्यं कृतुना च ह्या सुरापानात्प्रमुच्यते सुरा
 पेष्टी ० मान सं द्वाही माधकं र्वा न्तिरनालमेव ६ मापुष्टं मेरुमा १२ सं १० नारके रत्नम् १२ समाना निविजानीया
 मयानेष्का दशान्यतु द्वादशंत सुरामय सर्वं वा मध्यं स्पृतेमि ति पुनस्तं नमघविशेषत्वेन सुरापानिर्दिष्टत्वात् यत्तु
 मनुवचन गेण्डी माध्वी च पैली च विज्ञेया त्रिभिधा सुरेति तत्रापि सुराशब्दे गेण्डी माध्वी गेणः तस्माद्वाह्य ए राजन्यो वै
 श्याश्चनसंघी वेदिति मूक्तो वर्णत्रयसाधारण्येन निषेधः पैश्या घाशव विशेषतो ब्राह्मणस्य निषेधः नित्यं मघं
 ब्राह्मणे वर्तयेदिति गौतमस्मरणान्न तस्मात्सुरापसौवर्णिकस्त प्रा मन्त तत्का येन स्पर्शमात्रात्पराणाहमोपि
 वेत्त तमप्रमनः प्रुदेदित्यर्थः तथा च याज्ञवल्क्यः सुराम्बु घनमोस्तत्र पयसामग्नि सान्निभा सुरापान्यतमं वी

६
 या ब्राह्मणानां सारां हि गुणमना वैश्यानां त्रिगुणा प्रोक्ता वर्धवच्च ज्ञतं स्मृतं प्रज्ञा पतिरपि हि गुणं त्रिगुणं चतुर्गुणमपि वा
 तत्रियविदुः प्रज्ञातीनां ब्राह्मणस्य चोन्नतमिति प्रकांतं प्रायश्चित्तस्य मध्ये विपत्तावपि पापद्वयोभयवत्त्वं न चावहारी
 नः प्रायश्चित्तं यवसिते कर्त्तव्यमिति विपद्यते पूतस्तदहरेव स्यादित्येव लोके पत्रवेति वधो यमेति वधप्रायश्चित्तं न दाहकात्तव
 ल्पः चरेद्दुतमहत्वापि पातार्थं चेत्समागत इति यथा वर्णमित्यनुवर्त्तते अत्रानिदेशेषु पादो न बोध्यमिति सिद्धांतः अ
 त्थहत्यासमानानां तु गर्वविधेयादीनां प्रातिदेशिकेभ्योपि न्यूनत्वादर्थेन प्रायश्चित्तमिति विज्ञाने श्वरः स्मृत्यर्थ
 सारादिष्वप्येवं माधवस्तु समेष्वपि पादो न मेवेत्याह अनिदेशांतरमाह याज्ञवल्क्यः यागस्यः तत्रियविदुः पातनी
 चरेद्दुतमहत्वात् न गर्वहा च यथा वर्णमिति याज्ञेयीनिरुद्धकः यागस्यः प्रारब्धः परिसमापितं सोमयागप्रयोगोऽत्रियो
 वै श्रेयायो हंति सतथाभूतः पुस्त्यस्वीत्यादिना प्रजन्मिवाङ्गं गर्भं यो हंति स यथा वर्णं वर्त्तते चरेत्तद्वत्तागर्भमविज्ञातमि
 नितनुस्मृतेः विज्ञाने तु यथा वर्णं स्वीत्याद्यनुसारेणैव प्रायश्चित्तं प्रायेयी स्मृतमती अत्रिगे श्रेयावतपाचवशिष्टः रत्नस्व
 लामृतस्वातो मायेयी माहुरत्रिजां नदपत्यं भवमीति अगितः अगिराः प्राहिरेनेर्दिनामः स्यात्तापत्रिः १ मनिर्दिताम्
 ज्ञाहत्या ज्ञतं कुर्यादात्रेयी धृस्तयेव चेति मूले मध्ये धिष्यसीति पापितं श्रीवर्त्तते तथा पुन्याप्यपि तीर्थाणि गायत्री वाज
 येसदा अग्निहोता वा यज्ञेन पुन्यमेवेन तत्रियः पुन्येका पावनैरिष्टा च हत्यायापो हतिः इति ज्ञाहत्या प्रायश्चित्तम् स्त्री
 वधमाह दुर्बलं ज्ञाहत्या विदुः तत्रियः पुन्यमेवेन तत्रियः पुन्येका पावनैरिष्टा च हत्यायापो हतिः इति ज्ञाहत्या प्रायश्चित्तम् स्त्री
 रिणीः प्रमाप्य क्रमेण अग्निं पुन्यत्वापारं चर्मकोशं धनुः कामुकं वस्तं छागं धिमेवेन विष्टुदये दद्यात् इदं च प्रातिनि
 येनां त्यजातिप्रसूतानां स्त्रीणां मासावधिः स्मृतः पुन्यत्वापारं चर्मकोशं धनुः कामुकं वस्तं छागं धिमेवेन विष्टुदये दद्यात् इदं च प्रातिनि

२०

२०२० ना
५

५

नां वया पादने प्रति पुरुषे पादने पाद हयं वा कल्पनीयं यदा त्वेकेने वरोधनादिया पादे एतत्तु वोगागे वा पौदिनास्तत्र संवत्तप
 संवत्तविशेषमाह तुः या यन्ना वृत्तात्तु रोधने वंधने विद्या भिद्यन्ति येषां पचारे ह्यदिगुणो गेवत्तं चरेत्तु वृत्तपिद्यापन्नेषु प्रतिनिमि
 त्तनैः भित्तिका नुष्ठानं न पित्तं त्रैलोक्यं तु वचनादिगुणमेवेत्यर्थः यत्तु परा शरवचनं ग्रामद्याने शरौ घोणे वेश्म मङ्गु निपातने
 प्रतिवृत्तिरित्यानां च प्रायश्चित्तं न विद्यते कूपेरवाने च धर्मा र्थे गृह्यते च यामना ग्राह्यते न पागारे प्रायश्चित्तं न विद्यते
 सि इदेतु वंधन रहिते यशो वाधे इतरथा तु प्रायः संवेने कं कां नारे स्वयं दुर्जेषु गृह्यते हरे रयले धुव वदिनत्र विप विंस्यात्ता
 दएके विधीयते इति वृहस्पतिः गर्भिणी क पित्तं दो गृही हो मधेनु च सवृत्ता मोहादिना घनयिनादिगुणो गेवत्तं चरेत्तु यदि लु
 क्टादिघाते न गोनी वति गर्भमां च घाते भवति न दा वि शेषमाह यमः पादमा पन्नमात्रं हो पादो गात्रं संमि ते पादो न च न मा च
 हत्या गर्भमचेतन मचेतन गर्भघाते कत्तमेव प्रायश्चित्तं ब्रह्मस्पतिः अतिवृद्धा मतिवृद्धा मतिवृद्धा चरो गिनी म हत्वा र्ववि
 धाने न चरेत्तु इवृत्तं नरः एतच्च प्रायश्चित्तं साहा हो वध विमृशं साहा हो वध प्रकारं स्थाप्य सवेन दर्शिताः पाया गेली
 गृह्ये वा पिशसु एणये न वा वस्तु न निपातयेति यो मोहा ने घां सर्व विधी यते मृष्टिघाते कृते न तथा अंगदि के दनेः लग्न इदि प्रहा
 रे लगे वधस्तस्य निर्दिशेत्तु हले च शक्रे चै व दुर्वलं यो भिशोक्त येन प्रत्यगा ये समुमन्नेतत्र प्राप्ता नि गोवधे नारदः दमने दामने
 वेव यो जने स्तोभं र्गुल पाशैश्च मने पादो न माचरेत्तु प्रतिदा हातिवा हाभ्याना सिका छेदने तथा नरी पर्वत से रोधं म
 ने पादो न माचरेत्तु दीर्घ रत्ना कते वै व प्रग्ने युग्म यो जने लग्न युग्म मने वै व हि पादं तत्र निर्दिशेत्तु यदा भरण दो घात पाही
 हुं न स्याच्च रे सवै निपातने गा एलो एा श्म भिगी वः शस्त्रे की निहिता यदि प्रायश्चित्तं कथं तत्र शास्त्रात्तु विधीयते का
 संना पन्न कुर्यात्तु ज्ञापत्तु तुला एके न प्रक च्छुत्त पावा रो शस्त्रे वा पत्तिक च्छुत्त अस्थि भंगं गवां कत्वा लांग लस्य च भेद
 नं पादने कर्णं अंगं मासा ई नृयवान् विवेत्तु भवदे कीये इदेव प्रायश्चित्तं गोस्वामिने या पन्न सदृशी गां दत्त्वे व कार्यं न
 याचमनुः यो यस्य हि स्पा द्या पि श्चान तोऽज्ञान तो पिवा संत स्यात्ता दये नृदि राते दद्याच्च तत्तममिति एतच्च प्रायश्चि

न

५

२०२०
८

वसिष्ठः प्राह परिबिबिद्वानः कश्चातिक्रम्यो चत्वारिंशत्स्रोतसा पुनर्विश्रोत ततो वै वायुश्च तेनैव पवित्रेना नोत्पद्यते नोत्पद्यते नोत्पद्यते
एव दशमस्य च वा हतमैव्यवत् गुरुपरिभव परिहासार्थं निवेद्य ततो लब्धवान् पुनः पुनरुद्देहदित्यर्थः इदं चाकामकृते काम
कृते प्राप्तेन प्राह तेष्वपि विद्वेकनीयान्निविशमानः परिवेत्ता भवति परिवेत्ता न्येष्टः परिवेदनीया कं न्या परिवेदनीया ता
यद्यपि सा ज्ञकस्ते सर्वे पतिना संवत्सरं प्रज्ञापयन् कश्चिन्नापावयेवुरिति कारशरः परिवेत्तिः परिवेत्ता च यथावत् परिवेद्य
ते सर्वे तेन रक्षेयान्ति दातव्या ज्ञकपंचमाः दौकश्च परिवेत्तिस्तु कन्याया कश्चिन्नापावयेव कश्चातिरुद्धे प्रादानस्तु होता चादाय
एतरेदिति अनेदिधि कृत्वा दौवसिष्ठः प्राह अनेदिधिषूपतिः कश्चातिक्रम्यो चत्वारिंशत्स्रोतसां वा यो यो पपद्येत् दिधिषू
पति कश्चातिक्रम्यो चत्वारिंशत्स्रोतसां पुनर्विश्रोत इति अनेदिधिषू देवता देवते कौतं तेषां वा यो यो पपद्येत् दायक
न्यायामुत्पद्येत्तु सा वाग्नेदधिषू देवता पूर्वादिधिषूः स्मृतेति अत्र वसिष्ठश्च नवा रथाया दधं तथा हि अनेदिधि
षूपतिः कश्च कृत्वा ता मुद्देहदिति धूपतिस्तु कश्चातिक्रम्यो चत्वारिंशत्स्रोतसां तस्मै कनीयस्याः पूर्ववोद्देहदित्याख्यानेतरं
न्या मुद्देहदिति विज्ञाने प्रमाथवादयः कनीयस्याः पूर्ववोद्देहदित्यनद नत्तारः पुनस्तस्मै चोद्देहदिति व्याख्यानेतरं
स्यार्थसारादौ स्थितं भनका ध्यापक भनका ध्यापितयोः विष्णुना कं भनका ध्यापनं कृत्वा भनका ध्यापितस्त
था भनका ध्यापनं नतीम्यत्वा निवतः विवेदिति अथ पाददार्थेन तत्रोपपात्तक सामान्यस्य प्रायश्चित्तस्य प्रायश्चित्तस्य गुरुदाराप
वाद उक्तान् तथापि वादान्तरमाह गौतमः वार्षिकं प्राकृतं वर्यं प्रस्तुत्यः उपपन्नकेषु चैवमिति द्वेपवदारे त्रीणि प्रो
त्रियस्येति अत्रेष्टं व्यवस्था माहुः सनकाले कामतो ज्ञातिमात्रा ह्यणी गमने वार्षिकं वर्यं नस्मिन्नेव कर्मण
सित्वा हि गुणयोगिन्या ब्राह्मणं गमने हवर्षे नत्रैव प्रोत्रियभायी गमने त्रैवार्धिकमिति यहा ब्राह्मणी तत्रिया वैश्य

८

X

त्रैलोक्येण स्येव तन्त्रे विनयं सत्रियस्य तन्त्रे विनयेषु मात दह हिमः विप्रेत सकलं देयं पादेनं त्रिये स्मृतं वैशेषे त्रैलोक्ये पाद
 एकस्तु मृदुना निवस्य तत्र नि मलेन प्रायश्चित्तं यदस्मान्नाह्येण स्य मात विमिः पादेनं त्रियः कुर्यादहं वैशेषः समाचरेत् प्रदः स
 साचरेत् पादमशेषेष्वापि पापसिद्धिनि इदं च प्रातिलोमान्द्रितं चतुर्थं धसाह स्यात्तिरिक्तं विषयं मनुष्यामाराणो यो यं परदा रा
 भिमर्शने पादेषां भये चे साह संस्था जतुर्विधं स्त्रीणां विशेषमाह पराशरः वपनं नैव नासीत् न प्रजन्त्या जन्त्यादिकं न गोपेश
 यनं नासीत् न सीरनावाग्निनं सर्वान् केशान् समुद्वेद्य दयं तु लाह यं सर्वं वैवाहिना रीणां शिरसा मुण्डनं स्मृतं त्रिभिः पु
 षेषु विशेषः स्याच्च सर्वत्रैव दर्शितः पादेषु रोमवपनं हि पादे प्रमश्रुते विद्विषा देतु शिखावर्जं सशिखं त्रिपातत इति इ
 ति पादेषु गोवध प्रायश्चित्तं न तत्र सर्वेषां तत्कसाधारणं न प्रायश्चित्तं चतुष्टयं यावत् वत्स्यः उपपातक सिद्धिः स्यादे
 वं वा प्रायणेन वा पयसा वा पिनासेन पराकेणाथ वा पुनः मृचन्नात्पता यो मनुः ये च दृष्टानां सावित्राना नूयेत यथा
 विधिः तां प्रारथित्वा त्रीन कथ्यान् यथा विध्यपना पयैरिति येषां तु पित्रा देवा यानुष्मिता स्तेषां मायसंवेना कं य
 स्य पितृपिता महावनुपनीतो स्यातां तस्य संवत्सं विधेकं ब्रह्मवर्चं तथा स्येपि मनुराह धाम्ना च धनं कुर्यात्तिक न
 कामाद्विज्ञात्र माः स्वज्ञानी यागहादेव कथ्या देनं विप्रस्यति सत्रियादेस्तु क्रमेण पादन्यूनको र्यं तथा इत्याण मस्य
 साराणां सयैकत्वा न्यवेश्मनः चरेत् सो न पने कथं निधीत्यात्मविप्रुदये भक्ष्यमेकपापहरणेऽपानन शय्यासन
 स्य च पुष्पमूलफलानां जपे च गवां विशेषं धनं अथ कल्पविक्रये तारीनः गुणितं लघुष्यमूलफलं पक्वम्विक्रये सो म
 पानं लंता लवणं मांसं तैलं दधनं कथं यत्नदीरनं कं धचर्मा ससाम्य न्यतम विक्रये चोक्तं तथार्णकेशकेश
 रभक्षे नुवेश्मशस्त्रविक्रये च भक्ष्यमासस्त्राद्यस्थि शृगनख श्रुतिविक्रये त प्रकथ्यः हि गुरुगुल हरिताल मन्त्रः
 शिला मन्त्रं गेरिकुक्षारिलवस्य मणिमुक्ता प्रवाल वैणवेणु मणमयेषु च रण्यास्य नडा गंगादानं पुष्पं रत्नी
 मृकतविक्रये त्रिषु वणसा यथः शायी चर्तु कालाहारः दशसहस्रं नपनायत्री संवत्सरेण पूतो भवति तथा विनरि

मं प्रायश्चित्तं प्रकामतः सकृदुत्तरे सां तपने न त्रैवाभ्यासेऽतिशयं दुःखं प्रमत्तयेतानि स उन्नगद्वयक धं सां तपने चरेत् प्रतिवां द्वा
यणं वापि शेषेषु पवसे ददति मन्स्मरणं पापशरः पीयूषं तलसु न देता कं फलमंजनं पलां दुःखं तन्निर्वा संदेवस्व क
वकानि च उष्णीहीरमविहीरमज्ञानात्पि वने दिजः त्रिश्रमुपवासेन च गद्येन प्रदुति पीयूषाभिनवंपयः पयसो भिनवत्वं
प्रसवकालीनत्वमित्येके दशाहान्तः पानित्वमित्यपरे ० श्रेयशब्दो लभ्यते न ताकाभ्यां संवध्यते चेत् त्रिधा होहि ३ कर्पूरादिभ्यति
रिक्तः हिं गवादीनां भोज्यत्वाभ्यन्तः स्नानादिनिमाधवः मूत्रं पलां दुःखं न वेता कं कुसुमं वनं कं दुर्कं नालिकावालपुष्पं च भुक्तादि
नमो नमिनि इत्युपपातक प्रायश्चित्तं प्रकामति भृशकरादिषु प्रायश्चित्तमाह मनुः स्नानं शक्यं कर्मकत्वा न्यतममिच्छया व
रे सां तपने कं धू प्राज्ञापत्यमिच्छया संकरोत्र क्रिया समासशोधनमेतदेवं मलिनीकरणीयेषु तपः स्याद्वावक ह्यह मिनि प्र
यश्चित्तं प्रायश्चित्तं याज्ञवल्क्यः प्राणायामी जले स्नात्वा रवरधानो पूजानवाः नग्नः स्नात्वा भुक्ता वगत्या वैवदिवा स्त्रयं
सरोज्याभ्यां वृक्षं यान रथाद्या रुच्यगच्छन् स जागादा वा पुन्य कृतप्राणायामश्च ध्यातीत्यर्थः ३३ कृतं कृत्यं व सुं निर्वृति कृत्य
त्यष्टादतः वद्वत्वादाससाक्षिप्रं प्रसाद्योपवसेदितं यत्तु यमोक्तं वादेन वा स्नानं निवा प्रायश्चित्तविधि सया त्रिश्रयो विनः
स्नात्वा प्राणिपत्यप्रसादयेदिति नदभ्यासविषयं निवे विप्रदं देयमेकं द्यस्व नित्यं द्योनिपातने कच्छातिरुच्छो सवृणाने
रुद्धे प्राभ्यंतरशालिते यमः पादेन ज्ञात्वाणं स्नानं प्रायश्चित्तविधि सया ० दिविसोपोषितः स्नात्वा प्राणिपत्यप्रसादयेत्
विनाङ्गिरमुवाच तः शरीरे निवेद्यतु सचैला वृक्षो पुन्यगमालभ्यां विप्रदति विनाङ्गिरिति प्रश्नं संनिहिता स्त्रित्यर्थः
शरीरे मन्त्रपु रीषादिवेदेदितानां निव्यानाकर्मणं सप्रतिक्रमे स्नानकर्मलापे च प्रायश्चित्तप्रभोजनं बहस्पतिः प्रनिर्वर्त्य
हायज्ञानं योभुंक्ते प्रत्यहं गृही प्रनानुरः यने रूपा र्हेनापि प्रुध्यति प्राहिनाग्निरुपस्थानं न कुर्याद्यस्तुपर्वणि सतो न

कृत्य

वा

क

परत्वेन त्रैवर्षिकं वैवर्षिकं वा र्षिकं वा नां वा वस्येति श्रुत्वा लादय्यत्र गमनेन उपपातकेष्वामि वृत्तयोक्तं बोध्यमिति दि
 क् प्रवृत्तानां गमनेन त्रैवर्षिकं वा र्षिकं वा नां वा वस्येति श्रुत्वा लादय्यत्र गमनेन उपपातकेष्वामि वृत्तयोक्तं बोध्यमिति दि
 तपनेत्याद्यायश्चित्रं विष्णुस्य प्रदत्तं त्रैवर्षिकं वा र्षिकं वा नां वा वस्येति श्रुत्वा लादय्यत्र गमनेन उपपातकेष्वामि वृत्तयोक्तं बोध्यमिति दि
 दं कलं तत्राभिचरितवा त्रैवर्षिकं वा र्षिकं वा नां वा वस्येति श्रुत्वा लादय्यत्र गमनेन उपपातकेष्वामि वृत्तयोक्तं बोध्यमिति दि
 णास्यायश्चित्रं विष्णुस्य प्रदत्तं त्रैवर्षिकं वा र्षिकं वा नां वा वस्येति श्रुत्वा लादय्यत्र गमनेन उपपातकेष्वामि वृत्तयोक्तं बोध्यमिति दि
 चरेच्छाद्रायणद्वयं उपानाः चाण्डाल्यागर्भमारोपायुक्तं तत्र चरेत् यत्तु व्यापस्तव वचने अन्त्यतया प्रसूतस्य निष्कृति
 निविधीयते निर्वीर्यसंक्रान्तं तस्य कार्यं संशयेति तत्कामकारविषयं मनः पत्युः परदा देवतत्वेनाकारयेदुतमिति प्र
 वसवत्रमत्याभ्यासे प्रतिनिमिन्नैमिति कानुवृत्तौ प्रसक्त्यां विज्ञेयमाह सागातिः प्रभ्यासेतर्गुणावदिमासादवा
 विविधीयते ततो मासगुणवद्विधा वसंवत्सरं भवेत् प्रमति पूर्वावृत्तौ विशेषमाह मूले सकृत्कृतेन यत्तु तत्र त्रिभिर्दिने
 मासात्यं च गुणं प्रोक्तं षण्मासा द्वाया भवेत् संवत्सरस्य च दश द्वादिश निगुणं भवेत् यतोप्येवं प्रकृत्यं स्यात्प्राज्ञातप
 वचोयथा बहुविधः प्राथमिकारस्याद्वितीयेदिगुणं भवेद्वि त्रिविधानेन त्रयमहापानकविषयमिति दिक् असम्यक्निष्पात
 वत्पः जाते वसन्त्याचारी मासमेकं पयोवतः जावत्री जायन्ति रतः शुद्धोत्सृज्यति ग्रहात् तत्र त्रयसंख्या माह मनः
 जपित्वं त्रीणि गायत्र्याः सहस्राणि समाहितः सासंगेष्टपयः पीत्वामुच्यः सत्यनिगतात् प्रत्यं हे त्रिसहस्रं त्रयो द्वायः प्र
 षाभत्यभत्यणे तत्र जातिदुष्टपलाद्वादः कामतः सकृद्दत्तं वा द्वायं बोध्यं तथा च याज्ञवल्क्यः पलादु विदुराहं च
 केज्जामकुक्कुटं तस्य गमनेन त्रैवर्षिकं वा र्षिकं वा नां वा वस्येति श्रुत्वा लादय्यत्र गमनेन उपपातकेष्वामि वृत्तयोक्तं बोध्यमिति दि
 ॥

नमो दुर्गायः साधिका चार्द्धमाचरेदिति सध्याश्रमः इन्द्राणं पलाशाग्निं च यन्यस्य प्रयत्नीयेत् प्रायश्चित्तमहोरात्रं च नृदेउप्रदक्षिणे
 ति प्रायश्चित्तः नीला रक्तं यदायसं ज्ञात्वा तेषां धारयेत् प्रहोरात्रं चित्तो भूत्वा पंचगव्यं नम्रयति श्रमः स्त्री धत्ता शयने नीली ज्ञा
 त्विहो नृदेउति नपस्य उद्वैश्वस्य च वर्ज्यं विधाय एमिति नद्या के वल पदस्यैव नीली रागेन दृष्टानि इति शौरवः प्रध्यास्य शय
 ने पानं पादुके दंत धावने दिज्ञं पलाशाव लस्य त्रिंशं व्रती भवेत् हात्रियस्तुरण्येष्टे दत्ता प्राणपरायणः संवत्सरं व्रतं कुर्याच्छि
 त्वा वत्सं फलप्रदं हो विष्णो ज्ञात्वा एतन्नी चरे पत्नी गोवृक्षौ तया भूतरेण यदा गच्छेत् तं दं संनयने चरेत् तामका जेतया देहे स्वाध्या
 यो हर संग्रहे प्रेतराण यदा गच्छेत् द्विजस्रां दायं चरेत् तय नो दत्ततो भसि स्नात्वा नृदशम प्रवादि कर्त्तयेत् अंतर्वत्स्याः च निःकुर्वन्
 प्रज्ञा भवति ध्रुवं ग्रहं च निवेद्यः स प्रममासा दूर्हं वा यत्र वेद विरिति आर्द्धे आर्द्धमेन नमित्यर्थः अत्र द्वा मा न्य प्रायश्चित्तं योत्स्यं न च यत्र
 प्राणा याम शतं कार्यं सर्वपापान् नृत्स्ये उपपानं के ज्ञाता नाम नादिष्ट स्यैव हीति याज्ञवल्क्यः देशकालं वयः शक्तिं पापं च
 वेत्ययन्नतः प्रायश्चित्तं प्रकल्प्य स्याद्यसोक्तान निष्कृतिरिति शारणागतं परिग्रह्य वेदं विज्ञाय च हि ज्ञः संवत्सरं यदा गच्छेत्
 स्नात्वा पमयचे तसि षट् त्रिंशन्मते यमः सद्यस्य न कुलस्याद्य अजमार्जारयोस्तथा अधिकस्य नयोऽस्य मंडु कस्य च यो वि
 तः पुरुषस्ये बुक स्यापि श्रमोऽस्य स्वरस्य च अत रागमने सद्यः प्रायश्चित्त प्रकारेण तत्र याज्ञवल्क्यः अत्र भिरया तदोषस्त
 रहस्यं वृत्तमाचरेदिति तत्र रहस्यानां साधारणं प्रायश्चित्तमनुराह वेदोभ्या सो न्यतं शक्त्या महायज्ञ क्रिया ह्यमा नाशयं त्याग्य
 पापानि महाघातक ज्ञान्यपि यथेधाननेन सावर्हि प्राप्ता विहति लणान् नद्या ज्ञाने कृतं पापं कृतं दहति वेदवित्त स्यात्तन
 क प्रणवाः प्राणा वामांस्तु पोउ श्रुतिभूत तनं मासात्पुनं त्यह रुतः कृताः इति वसिष्ठः यद्यकार्यं कृतं साग्नं पुनं वेदस्य धार्यने
 सर्वतत्र स्पवेदो ग्निदेह त्वग्निरिवेधने यमः सहस्र परमां देवी शतमध्यां दृशां वरां गायत्री स जपेन्निमं महापातकनाशि
 नी मूले सखेदमभ्यसेद्यस्त यज्ञः सा मायवापि व सूक्तानि सहस्यानि प्रचर्वागिरसस्तथा ज्ञात्वा एतानि च कल्याः

निकृष्टे लक्षणमाहर्मले० एकैकं यत्समस्ती० त्रहाणित्रीणि पूर्ववत् प्रहोपवसेदित्यमतिकृष्टं वरनदितः यत्र याज्ञवल्क्ये
कं प्रयमेवानिकृष्टः स्यात्पाणिपूरात्रभोजनमिति प्रयंप्रकृतप्राज्ञा यत्तएव एकमक्तनक्तायाचितदिविसेषु नवसुरैर्हो
पूराणपद्याप्रमेतत्रयदिभुज्यते पुनर्हविशते दिग्वासः नाहं प्रतिकृष्टं त्वर्थः नदेनदशक विषयम् अन्धानिकृष्टलत
एवंविस्मयाज्ञवल्क्यावाहृतः कृष्टानिकृष्टः पयसादिवसानेकविंशतिर्वर्जनमिति विशेषः पयोत्रजलमवरेत्कृष्टानिकृष्टं
तुषिवेत्त्रोयंतुशीतलमिति ब्रह्मपुराणतत्तच्चप्रातःशांयंमध्येष्वुग्राह्यं एकविंशतिरात्रं कालेष्वेतेषु संयतं निब्रह्मप
राणवाक्ये शेषादिति सरवाह गोत्रमस्तुतदणान्तरमाह प्रभवत्सतीतः सकृच्छानिकृष्टं इति एकमक्तादिव नवसुदि
वसेषु याभोजनकालस्तस्मिन्नेव काले केवलमदकेन वर्जनमिति साधयः यराकमाह याज्ञवल्क्यः द्वादशाहोपवासस्रष्टिमे
राकः परिकीर्तितः षडहः सार्द्धं सोमकृष्टं सरवाह विराणाकाशमनक्रां बुशक्तं प्रातिवासरं एकरात्रोपवासस्रष्टिमे
यमच्यते प्राचाष्टोदननिष्ठावः विराणाकादीनां पंचानामेकैकं प्रतिदिनमुपभुज्यते तस्यैवसेदित्यर्थः तावातस्तु
वनुरहः साध्यं सोमकृष्टं माह विराणाकाशं कृष्टं वस्तु कंचतर्थाह भोजनं यावत्प्राणायामात्रां निर्वहति तावदेव विराणा
दिगाहं दिनद्वयसाध्यं त्रिनत्रवसाध्यं सांतपनकृष्टं माह तमः गोत्रं गोमयं तीरं दधि सर्षिः कुशोदकं० एकरा
त्रोपवासं प्रपाकमपिशाययेत् कथिलायां तु दग्धायां धारयंतु यः पिवेत् तयः सांतपनः कृष्टः सर्वपापप्रणाश
नः प्रथमोक्त्यादियदुम् प्राणवरदिने उपवासे दिनद्वयसाध्यं एकः सांतपनकृष्टः दिनत्रयसाध्यं तृतीये द्विकपित
तीरमधिकमिति श्रुत्य पाणिपूरायात् सप्तप्राह साध्यं सांतपनं ब्रह्मपुराणे प्रथमेहनिनाही होमत्राशीनतः पुनः
तृतीये गोमयाशी स्याच्चतुर्थे तीरयोर्भवेत् पंचमेदधिभुंजीत घृतं षष्ठे भवेदधकुशोदकं सप्तमे च कृष्टं सांतपने विधि

हस्तदेवदिनार्चकः सावित्री च तपे नित्यं पवित्राणि वशक्तिनः सर्वलोचने चो वं प्राचा प्रिन्नार्चमाह न इति प्राजापत्यं कथं च दर्श
 यन्निद्यासवल्गः एकभक्तेन नक्तेन तथेवायाचितेन च उपवासो न चैकेन पादकथ्यः प्रकीर्तितः यथा यथैव च त्रिगणः प्राजा
 पत्या सुमुच्यते एकभक्तेन दिवैव सकृद्भोजनेन नक्तेन रात्रौ च सकृद्भोजनेन प्रयाचितमिति न केवलं परकीयान्न
 माचन प्रतिषेधः अपितु स्वीयमपि चारकभार्यादिभ्यो नया च नीयं प्रप्राथितं प्रनाह्न पारवके चिद्यदि भोजन
 द्रव्यमुपाहरे युक्तेनाहोरात्रमध्ये सकृदेव भोजनं एकभक्तादिषु नासंख्यः पादुर्मले प्रातस्तदादशासाः सायं अदशैव त
 प्रयाचिते द्वयस्यैः ग्रहं शक्यते भोजनमिति प्रापस्तं वस्तुस्वरूपान्तरमाह सायं द्वाविंशतिग्रासाः प्रातः षड्विंशतिर्मिताः पराशरस्तु सा
 यं न द्वादशासाः प्रातः पंचदशस्मृतः प्रयाचिते चतुर्विंशत्यं निरशनं स्मृतमिति एतच्चोत्तरार्द्धे प्रापस्तं वपांशुशरश्लोकयोः समानं
 शक्नुवेत्तपाव्यवस्थितो त्रिकल्प इति माधवादयः मासप्रमाणं तु कुक्कुटाण्डप्रमाणे सोयया वास्यसुरे विज्ञेदिति स्मृतेर्वाध्याम
 प्रापस्तु स्वश्रुतं प्राजापत्यं विभक्त्यं चतुर्णां वर्णभेदेन व्यवस्थामाह ग्रहं निरशनं पादः पदश्रायाचितं ग्रहं सायं ग्रहेन चापा
 दः पादकथ्यास्तथा ग्रहं प्रातः पादं चरेच्छुः सायं वैश्यश्च दपयेत् प्रयाचितं ग्रहं सायं ग्रहं रात्रं त्रिगणं स्मृतमिति प्रईकथ्य
 पादोन कथ्योः स्वरूपं स एवाह लक्षणांतरमाह प्रकृतस्तनीयः सकृच्छ्रुति कथ्य इति एकभक्तादिषु न वस्तुदिवसेषु वा
 भोजनकालस्तस्मिन्नेव काले केवलं सायं प्रातर्दिनार्हं स्थाप्या दोनं नक्तवर्जितमिति प्रयाचिनो पवासनूपः प्रईयेनार्हं कथ्यः
 नक्तग्रहतरग्रहत्रयेण पादोन कथ्य इत्यर्थः प्रईकथ्यस्य प्रकारान्तरं स एवाह सायं प्रातस्तैथेके दिनहयमयाचितं दिनहयं
 च नीयं स्वीयान्कथ्याहं तदिधीयत नक्तेनैकेन भक्तेन प्रयाचितं द्रव्येनोपवासद्वयेन वाईकथ्य इत्यर्थः प्रजापिहवायत्तया
 व्यवस्थेति माधवः अधिकारिविशेषं प्रतिप्रिष्टकथ्यमाह वसिष्ठः ग्रहः प्रातरहर्नक्तमहरेकमयाचितं ग्रहः पराहर्न
 कमेवं चतुरहः परः अनुग्रहायं विप्राणो मनुर्धर्मभक्तावरः बालवदातरेष्वेव प्रिष्टकथ्यमुवाच हेति पराक उपवा

वे

शिति एतच्छ्रमाह कस्तवल्गः एतौदुवरा जीवचित्स्वयप्रकुशारकैः प्रत्येकं प्रत्यहं पीतैः पर्णकच्छ्राहृतः पलाशादुवरा विदं वि
 ल्यपर्णानामेकैकेन कुपितमुदकं प्रत्यहं पिवेत् कुशारकैः वैकस्मिन्नहनीति पंचाहसाध्यः पर्णकच्छ्राहृतः पर्णकच्छ्राहृतः एतान्येव सम
 स्तानि त्रिरात्रोपाधितः शुचिः काचयित्वा पिवेत् इन्द्रिः पर्णकच्छ्राहृतः पलाशादिपत्रादिपत्रीकृत्य काचयित्वा त्रिरात्रोपाधितः कृषि
 तेन लं विवेदिति चतुरहः साध्यः पर्णकच्छ्राहृतः कलकच्छ्रादीनां स्वरूपमाह मार्कंडेयः फले मासेन कपितः फलकच्छ्रा मनी
 विभिः स्त्रीकच्छ्राः श्री फले प्रोक्तः पद्यातुरैः परस्वया मासेनामलकैरेवं श्री कच्छ्रा मपरं स्मृतम् पत्रैर्मतः पत्रकच्छ्राः
 पुष्पे स्तत्कच्छ्रा मुच्यते मूलकच्छ्रा स ते मूलैस्तोयकच्छ्रा जलेन तु यदा विल्लादि फलान्यंभसा क्ता चयित्वा मासमेकं तदंभः
 पिवति तदा फलकच्छ्रा भवति कारुणकच्छ्रा माह वमः अथ गरीजिन क्रोधो मासे शुद्धकस्तकुकानपि वेष्टे वनि यताहारः क
 क्षुवाहणमुच्यते स्त्रीकच्छ्रा स एवाह अहं विंशगे मंत्रं अहं वै गामयं पिवेत् अहं वै पावकं न स्त्रीकच्छ्रा त्येतदुच्यते तत्र
 कच्छ्रा माह याज्ञवल्क्यः तत्र दधि घृतां रूनामेकैकं प्रत्यहं वै पाकेन स्त्रीकच्छ्रा त्येतदुच्यते तत्र हीरघृता रूनामेकैकं प्रत्यहं पिवेत्
 एक रात्रोपवासस्तत्र प्रकच्छ्रा उदाहृतः तुला पुरुषारब्धकच्छ्रा स एवाह एवा त्रिरात्र मभ्यासादेकैकस्य वषाक्रमम् त
 ला पुरुष इत्येवं द्वेयः पंचदशाहिकं रश्नि एषो सोम्य कच्छ्रा पटकत्वेन प्रकृतानां विष्णुकादीनां पंचानां दुष्पाणां क्रमे
 ण एकैकस्य त्रिरात्राभ्यासे पंचदशदिवससाध्यस्तुला पुरुषारब्धः कच्छ्रा इत्यर्थः अथ दिवससाध्यं तुला पुरुषानरं स्मर्यते
 विष्णुकं च नष्टा धान्यं तं बोदकसंक्रवः त्रिरात्रमुपवासं तुला पुरुष इत्येवं द्वेयः पंचदशाहिकं रश्नि एषो सोम्य कच्छ्रा पटकत्वेन प्रकृतानां विष्णुकादीनां पंचानां दुष्पाणां क्रमे
 ण एकैकस्य त्रिरात्राभ्यासे पंचदशदिवससाध्यस्तुला पुरुषारब्धः कच्छ्रा इत्यर्थः अथ दिवससाध्यं तुला पुरुषानरं स्मर्यते
 ध्यमाह न्यायाममपि विष्णुकं तं बोदकसंक्रवः त्रिरात्रमुपवासं तुला पुरुष इत्येवं द्वेयः पंचदशाहिकं रश्नि एषो सोम्य कच्छ्रा पटकत्वेन प्रकृतानां विष्णुकादीनां पंचानां दुष्पाणां क्रमे
 ण एकैकस्य त्रिरात्राभ्यासे पंचदशदिवससाध्यस्तुला पुरुषारब्धः कच्छ्रा इत्यर्थः अथ दिवससाध्यं तुला पुरुषानरं स्मर्यते

२०२०
१०

माहारीतः दो वंदनौ शौरस्यौ पुरवौ कारयेत्पटे नदीमन्त्रिकपावापि पुरवौ होतुका बये सौवर्णी रत्ननी स्वापितुं शीत
 कारयेत् अथि वंदन रत्नस्य रवटिरस्यापि कारयेत् ततो भगवते महादेवाय सुलापुरुषाय दृढमासन गंधादी निवेद्येत्
 ०० सुलादेवी त्वं अखिसन्ने भूमिवदो दिनामि मे अ पूजेयेदिति पावकं द्यु देव लप्राह यवान्नाम प्रसाधितामां सप्र एत्रं पृहं मासं
 वा प्रासनं द्याव कदनि इति शंखसु गोपुरीष ववाभ्यां समासमेकं समाहितः व्रतं तु यावकं कुर्यात्सर्वपापापनुत्रये इति
 बां द्रायण मासं वसिष्ठः एकैकवर्षं येति त्वं शुक्लैकस्मै च ह्रासयेत् ईदृशयेन भंजीन एष आद्राद्य एव विधिरिति व्रतांतरा
 एष न तो चो ध्यानि गप्रमोरवमं चो च्यन्ते अथ व्रत गहणं प्रकारः तत्र विष्णुः सर्वपापोषु सर्वेषां व्रतां गं विधि पूर्व कं
 महत्वं संप्रवक्ष्यामि प्रादुश्रित्रे चिकीर्षिते दिने तेन गृहो माहीन प्रवाप्य स्नानमाचरेत् भस्मं गोमय महा विषं वगम्यादिक
 स्थितैः मलापकषणं कार्यं वा त्वशौचोपशुदये - दंतदावन पूर्व एव वं च यो न संयुते - व्रतं निष्ठा मुखे ग्ना संवहिसा
 रकदर्शने आचम्यात् परं मोनी द्यावन दुष्कृतमात्मनः मनः संतापनं तीक्ष्णसद्वेदोक्तं मंत्रतः वदिरिति मामनिष्क
 मेत्यर्थः पूर्वेषु निष्ठा मुखे वर्षद्विष्ट प्रकारेण संकल्पयेत् युस्त्रिषव एतान् प्रातर्होमाद्यं कलाप सहितं नुतिष्टेत्
 मृगाभ्याह जगत्ताः पारं मे सर्वं कृष्णं समाशौचविशेषतः प्रात्येने वदिशाला मो नुदया दाहुनीः एष क श्रां हं क
 रीत तां नेतु माहिरापादित्तिलेति कौधायनः केशरमशुन खलो मवपन बां द्रायण एव एतदेव स्त्रिषाः केशवपनवर्ज
 नमिति माहीतः राजा वा राजपुत्रो वा द्राष्टा एव इत्युतः केशानां वपनं कृत्वा प्रायश्चित्तं समाचरेत् केशानां रत्न एव
 चैतु द्विगुणं व्रतमाचरेत् द्विगुणे व्रते वीर्षो दक्षिणा द्विगुणा भवेत् एतच्च महापातकादि दोष विशेषाभिप्रायं विदु
 हि प्रत्यपस्त्रीणां नेष्ट्यने केशवापनं सने महापातकीने गोहंतु आचकीर्तिन इति स्मरणेन तथा गायत्र्यां भंजं शिरो